

Yhdessä muokkaamassa tulevaisuuden vapaaehtoisuutta

Vapaaehtoistoiminta lisää tutkitusti hyvinvointia muun aktiivisen vapaa-ajan ja harrastustoimintojen ohella. Parhaimmillaan vapaaehtoistoiminta on kahdensuuntaista merkityksen antoa. Vapaaehtoistoiminnan kohde saa tarvitsemaansa apua, oli kyseessä sitten yksinäinen vanhus, hoitamaton ulkoilualue, lukuapua kaipaava alakoululainen tai väsynyt omaishoitaja. Vapaaehtoinen taas saa toiminnasta hyvän mielen, uusia sosiaalisia kontakteja ja mielenkiintoisen ja omia taitoja kehittävän harrastuksen. Tätä mieltä oli yli 300 turkulaista senioria, jotka vastasivat *Aktiivinen kaiken ikää! – Vapaaehtoistoiminnalla osallisuutta senioreille Virossa, Latviassa ja Suomessa* -hankkeen kyselytutkimukseen syksyllä 2015. Samaa mieltä olivat myös kaupungin hyvinvointi- ja vapaa-aika-ammattilaiset, jotka vastasivat vapaaehtoistoiminnan edistämistä koskevaan kyselyyn.

Kyselyn tavoitteena oli löytää tekijöitä, joiden avulla ja joita kehittämällä ikäihmisiä

voidaan kannustaa nykyistä enemmän vapaaehtoistoimintaan, jotta muun muassa syrjäytymistä voidaan ehkäistä. Kyselyn perusteella molemminpuolinen hyöty ei kuitenkaan ole kaikille se tekijä, joka innostaisi heitä mukaan toimintaan ja tekisi vapaaehtoistoiminnasta kiinnostavan vaihtoehdon. Monet kertoivat pelkäävänsä pitkäaikaista sitoutumista ja sitä, etteivät omat taidot ehkä riitä. Lisäksi itselle sopivan tehtävän löytäminen ja valmiiseen porukkaan liittyminen tuntuivat haastavilta.

Näitä ja muita haasteita lähdettiin ratkomaan Turussa päämääränä yhä useamman seniorin osallistuminen vapaaehtoistoimintaan. Kohderyhmän ja aiheen moninaisuuden takia yhdeksi kehittämisen välineeksi valittiin yhteissuunnittelu.

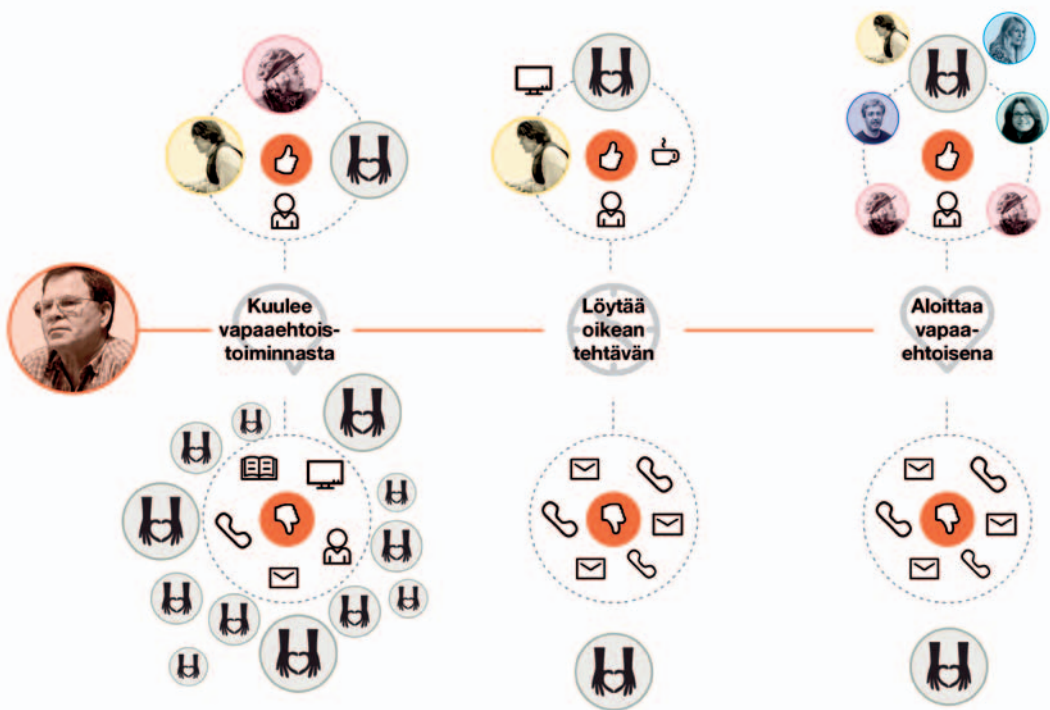
Yhteissuunnittelulla tarpeet esille

1900-luvulta lähtien muotoilun välineitä on alettu hyödyntää myös muissa kuin teollisissa ja taiteellisissa konteksteissa. 1950-luvulla Pohjoismaissa kehitetty osallistava suunnittelu keskittyi erityisesti sosiaalisten haasteiden ratkaisemiseen. Enää ei suunniteltu palveluja tai tuotteita passiivisille kuluttajille, vaan käyttäjät nähtiin aktiivisina osallistujina, joiden tarpeet pitäisi huomioida. Tämä oli varsin tärkeää suunniteltaessa sosiaalisia palveluja kuten terveyskeskuksia ja äitiyspakkausta. Myöhemmin osallistava suunnittelu on kehittynyt useiksi alalajeiksi, joista yksi on yhteissuunnittelu. Tärkeintä yhteissuunnittelussa ei ole tuottaa valmiita palveluideoita vaan antaa osallistujille tilaa pohtia tarpeitaan ja haasteitaan, joihin uusi palvelu voisi vastata (Sanders & Stappers 2008).

Turussa vapaaehtoistoiminnan kehittämisen yhteissuunnitteluun ovat ottaneet osaa

Kuva 1. Turkulaiset seniorit innostuivat uusista menetelmistä.

Kuva 2. Seniorin polku vapaaehtoistoimintaan vaihtelee usein.

niin seniorit, järjestöjen edustajat kuin kaupungin ammattilaiset. Seniorit ideoivat uusia tapoja, miten ikätovereita saisi innostumaan vapaaehtoistoiminnasta, samalla kun ammattilaiset keskittyivät miettimään, miten vapaaehtoistoimintaa voitaisiin edistää kaupungin eri toimialoilla.

Yhteissuunnittelupajoissa osallistujat voivat viestiä tarpeistaan paremmin, kun heille hahmottaa palvelun luonteen ja sen eri osat. Aktiivinen kaiken ikää! -hankkeen kokemuksesta juuri erilaisten palvelupolkujen avaaminen alensi osallistujien kynnystä osallistua keskusteluun ja ideoida uutta. Työpajoissa vapaaehtoistoimintaa hahmotettiin palvelupolkumaisesti, joissa tärkeitä palvelutilanteita ovat muun muassa vapaaehtoistoiminnasta kuuleminen ja toiminnan aloittaminen. Palvelupolkumainen ajattelu auttoi mukana olleita hahmottamaan vapaaehtoistoiminnan palvelupolun kokonaisvaltaisesti ja näkemään kaikki ne kohdat, jotka vaikuttavat palvelun onnistumiseen ja toteutumiseen, jotta palvelu toimisi mahdollisimman sujuvasti ja asiakas-

lähtöisesti. Yhteissuunnittelupajoissa nousikin esille asioita, joita ei olisi tullut esiin vain virkamiesmäisellä ja perinteisellä suunnittelulla.

Yhteissuunnittelupajoissa suunniteltuja toimintamalleja on lähdetty myös kokeilemaan käytännössä nopeasti, jotta niitä voidaan koko ajan muokata eteenpäin. Yksi esimerkki tällaisesta on senioreille järjestettävä Retkikaveri-päivä, jonka tavoitteena on innostaa senioreita kokeilemaan vapaaehtoistoimintaa ulkoilemalla vanhuskeskuksen asukkaiden kanssa. Osallistujille annetaan myös mahdollisuus jatkaa Retkikaverina tapahtuman jälkeen, ja samalla voidaan testata yhteissuunnittelupajojen ideoita muun muassa toimivasta viestinnästä.

Yhteinen visio tuo tekijät yhteen

Isoissa organisaatioissa on monta yksikköä, mikä helposti ylläpitää reviirijattelua ja sitä, ettei palvelujen kehittämistä toteuteta monialaisesti. Organisaationäkökulmasta yhteissuunnittelu voi edistää yhteisen vision muo-

dostamisessa ja monialaisuuden toteuttamisessa. Yhteissuunnittelun etuna on moninäkökulmaisuu den toteutuminen, kun yhdessä eri yksiköiden ja toimialojen kanssa pohditaan haasteiden ratkaisua sen sijaan, että jokainen yrittäisi ratkaista asian yksin.

Asenneilmapiirin muokkausta yhteissuunnittelulle sopivaksi ei kuitenkaan aina luoda alhaalta ylöspäin, vaan myös johto pitää osallistaa mukaan prosessiin. Turussa hanke kutsui hyvinvointitoimialan sekä järjestöjen johtoa ottamaan osaa suunnitteluun ja arvioimaan ammattilaisryhmän yhteissuunnitteluloksia. Näin työntekijöiden näkemykset pystyttiin nostamaan strategiselle tasolle, joka myöhemmin vaikuttaa heidän käytännön työskentelyynsä.

Aktiivinen kaiken ikää -projekti käynnistyi 1.5.2015 ja päättyi 30.11.2016. Kohderyhmänä ovat Turun, Riikan ja Pärnun yli 60-vuotiaat seniorit. Kaupungit kuuluvat myös WHO:n Terveet kaupungit -verkostoon. Hanketta hallinnoi Itämeren alueen Terveet kaupungit ry. Hanketta rahoittavat hankekaupungit ja Central Baltic -ohjelma 2014–2020 (ERDF).

**Nea Kosonen, muotoilija (AMK),
projektikoordinaattori, Turun kaupunki,
hyvinvointitoimiala**

Lähde

Sanders EB-N, Stappers PJ (2008) Co-creation and the new landscapes of design, CoDesign 4, 1, 5– 8.

Pyörällä kaiken ikää -toiminta valloittaa Suomea

Pyörällä kaiken ikää -toiminta laajenee uusille paikkakunnille. Ydinajatuksena on viedä vanhuksia ja liikuntarajoitteisia ihmisiä ulkoilemaan riksapyörän kyydissä. Pyörällä ulkoilu tarjoaa virkistävän tauon arkeen ja tuo eri-ikäisiä ihmisiä yhteen. Tarkoituksena on vähentää yksinäisyyttä ja saada ihmiset osallistumaan oman yhteisönsä toimintoihin. Keskeisessä roolissa ovat riksapyörää kuljettavat vapaaehtoiset.

– Ihmiset ovat erittäin kiinnostuneita riksapyörästä. Pyörän nähdessään ihmisten kynnys tulla rupattelemaan on hyvin matala. Tästä syystä kyytiläinen pääsee yhteisön jäseneksi täysivaltaisena toimijana, eikä vain liikuntarajoitteisena henkilönä, sanoo projektipäällikkö Mira Kokko.

Pyörällä kaiken ikää -hanke kouluttaa pyöräkapteenit, jotka ovat vastuussa paikallisen toiminnan organisoinnista. Pyöräkapteeni puolestaan kouluttaa vapaaehtoiset pyöräluotsit, jotka hoitavat pyörällä ajamisen.

Pyörällä kaiken ikää (Cycling Without Age) on Tanskassa vuonna 2012 syntynsä saanut kansainvälinen kansanliike. Toiminta on jo käynnissä kymmenissä maissa ympäri maailmaa. Suomessa Pyörällä kaiken ikää

Järvenpään koeajo. Pyörällä kaiken ikää -projekti.

käynnistyi pilottihankkeena Tampereella kesäkuussa 2015. Tampereella toimintaa pyörittävät yhteistyössä Tampereen polkupyöräilijät ry, Tampereen kaupunki, Pyöräliitto ry, Mummon kammari ja Liikennevirasto.

Lisätiedot

Mira Kokko, Pyöräliitto ry

Projektipäällikkö, Pyörällä kaiken ikää

P. 045-1141044, mira.kokko@pyoraliiitto.fi

www.pyorallakaikenikaa.fi

www.facebook.com/pyorallakaikenikaa

Suomen ensimmäiset kotikuntoutuslapset

Rajojen rikkojat -kirjassa kerrotaan yhdeksän CP-vammaisen nuoren elämäntarinat, joissa englantilaisella kotikuntoutuksella oli merkittävä rooli. Nämä nuoret olivat aikanaan Suomen ensimmäisiä kotikuntoutuslapsia, joille terveydenhoidon asiantuntijat olivat antaneet heikot tulevaisuuden näkymät syntymässä ilmenneiden vaikeuksien vuoksi.

Kerland/Brainwave-keskuksen suunnittelemaa kuntoutusta tehtiin kotona yhdessä vanhempien ja avustajien kanssa kolme tuntia päivässä. Kuntoutusmenetelmä herätti kysymyksiä, ja osa terveydenhoidon asiantuntijoista kritisoi muun muassa menetelmän teoriataustaa.

Lasten kehitys edistyi hyvin, ja joillakin

alkoi jo heti kuntoutuksen alkuvaiheessa näkyä edistymisen merkkejä. Hyvin moni lapsi oppi vuosien aikana esimerkiksi kävelemään.

Lasten elämäntarinat perustuvat vanhempien ja lasten muistoihin, mutta tärkeällä sijalla ovat myös tämän päivän asiat. Ne nuoret, jotka pystyivät itse kirjoittamaan, tuottivat tekstiä, joka on muokattu kirjaan sopivaksi. Muiden nuorten elämäntarinat perustuvat vanhempien kertomuksiin. Lisäksi joidenkin nuorten sisarukset kuvasivat muistojaan.

Julkaisu:

Pirkko Karvonen: Rajojen rikkojat – kotikuntoutus nuorten elämäntarinoissa” (Väyläkirjat 2015)

Selvitys: Lähes tuhat järjestöä tuottaa sosiaali- ja terveyspalveluja

Sosiaali- ja terveyspalveluja suoraan itse tai yhtiöitettyinä tuottavia järjestöjä on 959, noin 10 prosenttia Suomessa toimivista 10 000 rekisteröidystä sosiaali- ja terveisyhdistyksestä. Tämä selviää SOSTEn julkaisusta, jossa esitetään kokonaiskuva järjestöjen – rekisteröityjen yhdistysten ja säätiöiden – sosiaali- ja terveyspalvelujen tuotannosta. Järjestöjen suoraan itse tuottaminen palveluiden lisäksi selvityksessä tarkastellaan järjestöjen omistamien yhtiöiden palveluita, järjestöjen palveluissa työskentelevän henkilöstön määriä ja palvelutuotannon alueellista jakautumista.

Yhtiöitettyä palvelutuotantoa 57 järjestöllä

Sosiaali- ja terveyspalveluja tuottaa suoraan itse koko maassa 930 järjestöä. Niistä sosiaalipalveluita tuottaa 822, terveyspalveluita 207

ja molempia palveluita 98 järjestöä.

Yhtiöitettyä palvelutuotantoa on 57 järjestöllä, noin 6 prosentilla palveluja tuottavista järjestöistä. Selvityksen kattamia järjestöomisteisia yhtiöitä on 69. Järjestöjen palveluja tuottavista toimintayksiköistä yhtiöitettyjen toimintayksiköiden osuus on sosiaalipalveluista 19 prosenttia ja terveyspalveluista 31 prosenttia.

Järjestöt huomioivat myös pienet erityisryhmät

Suurin osa järjestöjen tuottamista palveluista on sosiaalipalveluja. Niistä yleisimpiä palvelumuotoja ovat ympärivuorokautiset asumispalvelut, päivätoimintapalvelut ja ei-ympärivuorokautiset asumispalvelut.

Järjestöt tuottavat palveluja myös pienten erityisryhmien tarpeisiin ja jotkut palvelut,

kuten ensi- ja turvakodit, ovat suurelta osin järjestöjen tuottamia. Järjestöjen sosiaalipalveluista eri palvelumuotoja tarkastellen suurin osa on suunnattu vanhuksille, lapsille tai nuorille ja kehitysvammaisille.

Järjestöjen terveystalvuluista yleisimpiä palvelumuotoja ovat fysioterapia, sairaanhoitajan, terveydenhoitajan ja/tai kättilön palvelut sekä palveluluokka, joka sisältää laboratorio-näytteiden ottoa, psykologin toimintaa, sekä opioidiriippuvaisten vieroitus-, korvaus- ja yläpitohoitoa.

Järjestöjen palveluissa työskentelee lähes 40 000 ihmistä

Järjestöjen sosiaali- ja terveystalvulut työllistävät noin 37 500 ihmistä. Järjestöjen suoraan itse tuottamissa palveluissa on noin 30 100 työntekijää ja järjestöjen yhtiöissä noin 7 400.

Terveystalvuluja tuottavia yksiköitä lopetettiin suhteellisen paljon

Vuoden 2015 aikana sosiaali- tai terveystalvuluja suoraan itse tuottavista järjestöistä kuusi prosenttia lopetti palvelujaan ja järjestöjen yhtiöistä 17 prosenttia. Sosiaalipalveluista lopetettiin eniten asumistalvuluista sekä muun muassa avomuotoista perhe- ja päihdekuntoutusta, sosiaalihuollon asiantuntija-toimintaa, perhetyötä ja sosiaalityöntekijän palveluita.

Lähde:

SOSTEn ajankohtaista-tiedote 16.8.2016.

Julkaisu:

Lari Lindholm: Selvitys järjestöjen tuottamista sosiaali- ja terveystalvuluista. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. Helsinki 2016.

.....

Komitea pohtii kuntoutuksen kokonaisuudistusta

Sosiaali- ja terveystalvulinisteriö on asettanut kuntoutuksen uudistamiskomitean. Kuntoutuksen uudistamiskomitean tehtävänä on arvioida kuntoutuksen lainsäädännön ja rahoituksen muutostarpeet ja tehdä ehdotus uudeksi kuntoutusjärjestelmäksi ja sen edellyttämiksi säädösmuutoksiksi.

Kuntoutuksen kokonaisuudistuksen tavoitteena on yhdenvertainen, kustannustehokas ja ohjattava järjestelmä, jolla tuetaan ja vahvistetaan kuntoutujan arjessa, työssä ja opiskelussa pärjäämistä, kotona asumista ja aktiivista osallistumista sekä pidennetään työuria. Uudistuksen tavoitteena on selkeä ja asiakaslähtöinen kuntoutusjärjestelmä, jossa eri toimijoiden vastuunjako on selvä.

Komitean puheenjohtaja on toimitusjohtaja Kari Välimäki. Komiteassa on edustus useista ministeriöistä, kuntoutuksen vastuutahoista, työmarkkinajärjestöistä, tutkimuslaitoksista, poliittisista puolueista ja kansalaisjärjestöistä.

Komitean tukena on kaksi jaostoa: toimin-

takykyaosto ja työelämäjaosto. Toimintakykyaoston työn ytimessä on kuntoutus osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja sen rakenteiden ja sisältöjen uudistamista. Työelämäjaoston vastuualueena on ammatillisen ja työelämäkuntoutuksen uudistaminen. Jaostot laativat komitealle selvityksiä ja esityksiä. Toimintakykyaostossa järjestökenttää edustavat Kynnys ry ja Mielenterveyden keskusliitto. Kuntoutussäätiö on mukana työelämäjaoston jäsenenä.

Komitean toimikausi on 1.9.2016 - 30.9.2017. Kuntoutuksen uudistustyö sovitaan yhteen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen ja hallituksen kärkihankkeiden kanssa.

Lähteet:

STM:n tiedote 128/2016: Komitea pohtii kuntoutuksen uudistamista

Asettamispäätös STM033:00/2016: Kuntoutuksen uudistamiskomitea

Heikki Hiilamolle tiedonjulkistamisen valtionpalkinto

Professori, tietokirjailija Heikki Hiilamolle on myönnetty tiedonjulkistamisen valtionpalkinto kirjasta Hyvinvoinnin vakuutusyhtiö – Mistä sote-uudistuksessa on kysymys? (Into Kustannus, 2016).

Palkintolautakunnan mukaan ”professori Hiilamalla on ihailtava journalistinen taito kirjoittaa yksinkertaista ja luettavaa tekstiä vaikeasta aiheesta. Hän on ollut asiantuntijana keskeisissä uudistusta valmistelleissa työryhmissä ja osaa avata ainutlaatuisella tavalla ja kiteytetysti sote-uudistuksen lähtökohtia, merkitystä ja tavoitteita. Kirjan lukemiseen käytetty aika maksaa itsensä takaisin korkojen kera.”

”Sote-uudistus on yksi suurimmista yhteis-

kunnallisista uudistuksista Suomen historiasa. Suurimmalle osalle suomalaisista sote-prosessin lähtökohdat ja tavoitteet ovat jääneet epäselviksi. Professori Hiilamo tuo keskusteluun yllättävän ja positiivisen näkökannan: sote-uudistusta ei ole vaikea ymmärtää eikä missään tapauksessa ylivoimaista ratkaista.”

Heikki Hiilamo:
HYVINVOINNIN VAKUUTUSYHTIÖ
ISBN: 978-952-264-378-0
Into-tieto, 152 sivua

Lähde:
Tiedote 10.10.2016, Into Kustannus

Kirjoita kirjaesittely Kuntoutus-lehteen!

Kuntoutus-lehti ottaa mielellään vastaan esittelyjä ja arvosteluja kuntoutusalaa koskevista uusista julkaisuista. Alla joitain kiinnostavia esimerkkijulkaisuja, joista toivotaan esittelyä. Saa ehdottaa kirjaa näiden ulkopuoleltakin!

- Heikki Hiilamo: Hyvinvoinnin vakuutusyhtiö – Mistä sote-uudistuksessa on kysymys?: Into Kustannus, 2015
- Juha Peltosalmi, Anne Eronen, Tapio Litmanen, Pia Londén, Petri Ruuskanen: Järjestöbarometri 2016: järjestöjen tulevaisuus. SOSTE Suomen sosaali ja terveys ry, Helsinki 2016

- Reino Myllymäki & Toni Hinkka: Yhdistysjohtamisen opas. CxO Academy Kirjat. Ketterät Kirjat Oy, 2016
- Heli Nurmi: Työuupumuksen itsehoito – Kuinka kierrän karikot. Kustannus Oy Duodecim, 2016
- Anna-Liisa Salminen, Sinikka Hiekkala ja Jan-Henry Stenberg (toim.): Etäkuntoutus. Kelan tutkimus, Helsinki 2016

Ilmoita kiinnostuksesi kirjaesittelyn tekemiseen toimitussihteeri Annika Laisola-Nuotiolle, annika.laisola-nuotio@kuntoutussaatio.fi tai puh. 0447813120.

Soten rahapuu havainnollistaa palveluiden kustannuksia

Sosiaali- ja terveyspalveluiden kustannukset ovat keskeinen kysymys sote-uudistuksessa. Kelan rakentama *Soten rahapuu* visualisoi sote-palveluiden kokonaiskustannuksia kunnittain ja sairaanhoitopiireittäin. Visualisointi tukee sote-uudistustyötä havainnollistamalla rahoituksen nykytilannetta.

Soten rahapuu perustuu ainutlaatuiseseen aineistoon, jota ei ole julkaistu aiemmin. Se sisältää sekä kunnallisten sote-palveluiden, sairausvakuutuksen että työterveyshuollon kustannuksia. Aineisto kokoa Tilastokeskuksen, Kelan ja Suomen Kuntaliiton tietoja, joita on täydennetty työterveyshuollon ja asiakasmaksujen laskelmilla. Rahapuu esittää, miten kustannukset jakautuivat kuntien, Kelan ja asiakkaiden kesken vuonna 2014. Mukana ei ole tulonsiirtoja, kuten toimeentulotukea tai omaishoidontukea.

Tietoja voi tarkastella kunnan, sairaanhoitopiirin tai menolajin mukaan tai asukaskohteisesti.

Visualisointi auttaa hahmottamaan kokonaiskustannuksia ja niiden mittasuhteita, mikä on tilastojen numerotiedon perusteella usein hyvin vaikeaa, sanoo Kelan tutkimusprofessori, tieto- ja viestintäyksikön päällikkö Hennamari Mikkola.

– Esimerkiksi työterveyshuollon osuus kustannuksista on nyt ensimmäistä kertaa esitetty visuaalisesti. Soten rahapuu osoittaa, että osuus on vaatimaton, kun otetaan huomioon, että suurin osa työikäisistä on työterveyshuollon piirissä.

Soten rahapuuksi nimetty palvelu on vapaasti käytettävissä verkossa osoitteessa sotenrahapuu.fi.

Lähde:

Kelan tiedote 30.5.2016

Kuntoutussäätiö

Vaikuttavaa kuntoutusta - Kuntoutussäätiön tutkijoiden ja kehittäjien blogi

www.kuntoutussaatio.fi/tutkijablogi